

Slutrapport från uppföljningen av programmet Föräldraskap i Sverige

Av: Lisa Blom, Anna Edenius & Lene Lindberg

Föräldraskap i Sverige

Följande personer har medverkat i datainsamlingen:

Amne Al-Muhandes

Amanda Lindroth

Eva-Britt Leander

Catarina Lindgren

Khadija Salah

Vi vill rikta ett stort och innerligt tack till alla föräldrar och gruppledare som medverkat i utvärderingen.

Stockholm 2021-12-20

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Uppföljning.....	6
Etiska överväganden.....	6
Aktiviteter i projektet.....	7
Gruppledarchecklistor.....	7
Föräldraenkäter.....	7
Djupintervjuer med föräldrar.....	8
Analyser.....	8
Resultat.....	10
Hur upplever gruppledarna genomförandet av gruppträffarna?.....	10
Hur upplever föräldrarna deltagandet i Föräldraskap i Sverige?.....	16
Resultat från föräldraenkäterna.....	16
Resultat från intervjuer med föräldrar.....	20
Diskussion.....	24
Referenser.....	29
Bilaga 1. Exempel på gruppledarchecklista (här för träff 1).....	31
Bilaga 2. Föräldraenkät.....	34
Bilaga 3. Intervjuguide för föräldrantervjuer.....	39
Bilaga 4. Standardmall för bedömning av öppna svaren i föräldraenkäten.....	41

Sammanfattning

Föräldraskap i ett nytt land och sammanhang kan medföra både utmaningar och anpassningar som kan underlättas genom information och stöd. På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm har PLUS i Stockholms stad utvecklat ett material – Föräldraskap i Sverige – som avser att informera föräldrar med barn 0-18 år om vad det innebär att vara förälder i Sverige där innehållet utgår ifrån FN:s barnkonvention, forskning och svensk lagstiftning. Innehållet förmedlas under fem gruppträffar som hålls av två gruppleddare där det även ges möjlighet att reflektera och diskutera kring föräldraskapet.

Syftet med denna rapport är att beskriva hur gruppleddare och föräldrar upplever genomförandet av och innehållet i gruppträffarna. I utvärderingen presenteras resultat från gruppleddarnas erfarenheter, vilka föräldrar som deltar i Föräldraskap i Sverige, huruvida deltagarna vet var de kan vända sig för stöd och hjälp, om de känner sig stärkta i sitt föräldraskap samt påverkan på tilliten till samhällsinstitutioner. En ytterligare ansats i rapporten är att relatera svaren från enkäter och intervjuer till olika uttryck av hedersrelaterad kultur.

Både kvantitativ och kvalitativ metod har använts i form av enkäter till gruppleddare (fyllts i efter varje träff, n=73-102 per träff) och föräldrar (fyllts i innan och efter deltagande i Föräldraskap i Sverige, n=79) samt fördjupande intervjuer med föräldrar en tid efter programmet (n=25).

Resultaten visar att både gruppleddare och föräldrar var positiva till Föräldraskap i Sverige. De största utmaningarna för gruppleddarna var den upplevda tidsbristen med ett omfattande material som både bygger på och stimulerar diskussion samt språkhinder som gruppleddarna behövde hantera på olika sätt. Gruppleddarna beskrev ett stort engagemang hos föräldrarna. Föräldrarna som deltog i utvärderingen hade en stor spridning i bakgrund med föräldrar i åldrar från 21 till 63 år (medel 40,5 år) som hade från 1 till 11 barn (medel 3,6 barn) i åldrarna 0 till 18 år. Föräldrarnas utbildningsnivå sträckte sig från att inte ha gått i skolan alls till att ha 18 års utbildning. Föräldrarna hade varit i Sverige från 1 till 39 år (medel 5 år) och nästan hälften (46%) hade arabiska som modersmål. Föräldrarna uppgav en ökad tillit till socialtjänsten och vården och att de i högre grad visste var de kan vända sig för hjälp och stöd efter deltagande i programmet. Fler föräldrar svarade också i enlighet med svenska lagar och riktlinjer på frågan om att kontrollera sina tonårsdöttrar efter deltagandet. Vad gäller tilltron till den egna föräldraförmågan visade resultaten ingen skillnad efter deltagandet. I intervjuerna framkom det att föräldrarna upplevde att deltagandet i Föräldraskap i Sverige stärkt dem i föräldraskapet. De beskriver att både den information de fick och diskussionerna med andra föräldrar under träffarna var värdefulla och ledde till en fördjupad kunskap som också stärkte föräldrarna.

Vad gäller resultaten kopplade till uttryck av hedersrelaterade kulturer så kan det ses som en viktig preventiv insats att få föräldrar från olika kulturer att reflektera och diskutera olika normer. I förlängningen skulle det kunna leda till förändrade attityder och förhoppningsvis även till beteendeförändringar. Svar från föräldrar som deltagit i utvärderingen visar signifikanta skillnader i positiv riktning just för de frågor som skulle kunna relateras till uttryck av hedersrelaterad kultur. En högre tillit till viktiga samhällsinstanser som vården och socialtjänsten kan tänkas öka möjligheten att nå familjer med den vård och det stöd som samhället erbjuder. Det kan också bidra till en ökad insyn i familjesystem vilket skulle kunna minska allvarliga konsekvenser av hedersrelaterade kulturer för barn och unga. I intervjuerna framkommer hur föräldrar jämför normer i hemlandet som skiljer sig från svenska, vad de har lärt sig om vad som gäller och hur de ska göra i Sverige.

Utifrån svaren att gruppledarna upplever en tidsbrist och att föräldrarna beskriver diskussionerna som ett viktigt inslag för fördjupad kunskap och nya insikter kan en justering av materialet övervägas för att utöka möjligheterna till diskussion och reflektion. Slutsatserna från den genomförda utvärderingen av Föräldraskap i Sverige behöver ses i ljuset av det begränsat antal föräldrar som deltagit. Föräldrarnas varierande bakgrund indikerar dock en relativt heterogen grupp av föräldrar och kan anses styrka slutsatserna i utvärderingen. För att kunna uttala sig generellt om effekter av programmet behöver randomiserade kontrollerade studier genomföras. Trots de utmaningar det innebär att möta grupper som kommer från olika delar av världen, med olika språk, erfarenheter och kulturell bakgrund verkar både gruppledare och de intervjuade föräldrarna genomgående uppleva programmet som angeläget och en möjlig väg till ökad inkludering i det svenska samhället.

Bakgrund

Föräldraskap i ett nytt land och sammanhang kan medföra både utmaningar och anpassningar som kan underlättas genom information och stöd (Osman m fl. 2015). Dethar också uttryckts ett behov av ett riktat stöd till utrikesfödda föräldrar i region Stockholm enligt en kartläggning som Länsstyrelsen gjorde 2015 (Edbacken 2018).

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm har PLUS i Stockholms stad utvecklat ett material – Föräldraskap i Sverige – som avser att informera föräldrar med barn 0-18 årom vad det innebär att vara förälder i Sverige där innehållet är baserat på FN:s barnkonvention, lagstiftning och forskning. Materialet förmedlas under fem gruppträffar som hålls av två gruppledare där det även ges möjlighet att reflektera och diskutera kring föräldraskapet. PLUS har också utvecklat ett utbildningsprogram för gruppledare och instruktörer (Edbacken 2018). De erfarenheter som hittills har utvärderats för Föräldraskap i Sverige visar på ett positivt mottagande av materialet hos föräldrar och gruppledare.

Syfte och frågeställningar

I föreliggande utvärdering har en systematisk uppföljning genomförts för att mäta eventuella effekter av programmet. Följande frågeställningar har beaktats:

- Hur upplever gruppledarna genomförandet av gruppträffarna?
- Vilka föräldrar hittar till Föräldraskap i Sverige?
- Vet deltagarna vart de kan vända sig om de behöver stöd och hjälp?/Har deltagarna fått fler verktyg för att hitta rätt i samhället?
- Känner deltagarna sig stärkta i sitt föräldraskap?
- Har tilliten till samhällsinstitutioner ökat?
- Hur kan svar från intervjuer och enkäter relateras till olika uttryck av hedersrelaterad kultur?

Uppföljning

För att besvara frågeställningarna ovan har främst kvantitativa metoder använts i kombination med öppna frågor som analyseras kvalitativt. För att ha möjlighet att följa föräldrarnas svar vid mer än ett tillfälle tilldelades de en kod, så kallad pseudonymisering, som möjliggjort för utvärderarna att följa samma individer över tid. Första mättillfället, så kallad förmätning, genomfördes innan första gruppträffen. Eftermätningarna genomfördes i anslutning till sista gruppträffen. Frågorna till föräldrar har översatts till de vanligaste förekommande främmande språk som är representerade bland utrikesfödda föräldrar så att föräldrarna själva kan besvarafrågorna skriftligt vid för- och uppföljningsmätningar. Språken som frågeformulären har översatts till var arabiska, farsi, tigrinja och somaliska. Ett annat alternativ har varit att föräldrarna besvarade frågorna vid för- och eftermätningar med hjälp av tolk. För att få en fördjupad kunskap kring hur programmet fungerade för föräldrar har ett antal djupintervjuer genomförts. Hur gruppledarna upplevde genomförandet av gruppträffarna har utvärderats med hjälp av strukturerade checklistor som fylldes i efter varje gruppträff (Cross & West 2011).

Etiska överväganden

Vi bedömde att det i utvärderingen samlas in uppgifter som är känsliga och att utrikesfödda föräldrar är en sårbar grupp varför det var motiverat att göra en

etikansökan. En ansökan har därför lämnats till Etikprövningsmyndigheten och etikansökan har godkänts (2020-00132).

Aktiviteter i projektet

Den ursprungliga planen var att utvärderingen skulle påbörjas i begränsad omfattning från mars 2019 med checklistor till gruppleddare. När det gäller frågor till föräldrarna så var planen att utvärderingen skulle vara möjlig att påbörja i form av en test av formulären med fokus på en eller två språkgrupper under våren 2019. Det skulle sedan vara praktiskt möjligt att börja genomföra för- och eftermätningar under 2019. Beroende på hur mångaföräldrar som valde att medverka skulle dessa mätningar fortsätta även under våren 2020 då djupintervjuerna var planerade. Sammanställning av resultat skulle göras under första hälften av 2020 för material som samlats in under 2019 och under hösten 2020 för material som samlats in under våren 2020.

På grund av coronapandemins utbrott i Sverige under första kvartalet 2020 ställdes de flesta planerade föräldragrupper in utifrån Folkhälsomyndighetens rekommendationer om social distansering och datainsamlingen lades därmed på is. Några få grupper genomfördes digitalt. Även innan coronaepidemin kunde ansvarig forskare och forskningssamordnare konstatera att datainsamlingen från föräldrar gick långsammare än förväntat och åtgärder för att öka insamlingstakten genomfördes under våren 2020.

Under hösten 2020 kom datainsamlingen i gång igen i långsam takt, då det var ett begränsat antal grupper som genomfördes. Flera verksamheter gick över till digitala grupper, men projektgruppen beslutade att inte inkludera data från digitala grupper då förutsättningarna skiljer sig åt. Under slutet av våren 2021 avslutades datainsamlingen.

Gruppleddarchecklistor

Utvärderingen påbörjades enligt planering i mars 2019 med gruppleddarna i form av checklistor. Dessa fylldes i av gruppleddarna i samband med varje genomförd träff. Checklistorna innehåller information om gruppleddarnas ordinarie arbetsplats, utbildningsnivå, yrke, om de har tidigare gruppleddarerfarenhet och i så fall från vilka slags grupper (Bilaga 1). Sedan angavs om gruppleddarna genomfört programmet tidigare, hur många gånger och om tolk användes, vilka språk som var aktuella under träffen och antalet gruppdeltagare. Gruppleddarna fick därefter skatta på en skala från 1 till 6 i vilken grad de bedömde att de hann med alla moment, hur engagerade föräldrarna var, i vilken utsträckning föräldrarna var med och diskuterade och i vilken utsträckning gruppdeltagarna stöttade varandra. Efter varje skattning fanns utrymme för gruppleddarnas egna kommentarer. Gruppleddarna fick sedan skatta i vilken grad de själva förmedlade innehållet i rosa rutorna (punkter om lagstiftning, mänskliga rättigheter, samhällsinformation, kunskap och forskning som ska tas upp eller nämnas i diskussioner), ställde frågor och stöttade deltagarna. Checklisten avslutades med en fråga om vad som var mest utmanande med träffen.

De flesta gruppleddarchecklistorna har fyllts i digitalt och mejlats eller postats, några gruppleddare fyllde i checklistorna för hand, skannade och mejlade dessa till ansvariga forskare.

Föräldraenkäter

En central del i utvärderingen bygger på frågor till föräldrar som deltagit i

Föräldraskap i Sverige. Ett frågeformulär utarbetades och testades i två olika språkgrupper, arabiska och farsi, under sommaren 2019. Från dessa testningar blev det tydligt att antalet frågor behövde minskas för att möjliggöra för gruppledarna att både administrera enkäten och genomföra första och sista träffen. Frågeformulären gick därefter igenom och frågorna minskades i antal och omfattning samt översattes till arabiska, farsi, somaliska och tigrinja. Enkäten (Bilaga 2) består av ett antal frågor kring föräldrarnas tilltro till den egna föräldraförmågan (parental self-efficacy), som skattas från 0 (instämmer inte) till 10 (instämmer helt). Vidare ett antal frågor om hur föräldrarna skulle agera i eller förhålla sig till olika barnrelaterade situationer (öppna svar). Dessutom skattade föräldrarna sin tillit till sjukvården, polisen, socialtjänsten, förskola/skola och tolkar (5-gradig skala med smileys som går från litar inte alls till litar väldigt mycket). I slutet av enkäten fanns frågor kring föräldrarnas bakgrund. Under hösten 2019 började ifyllda föräldraenkäter komma in både från Stockholmsregionen och från övriga landet. För att främja insamlingen av föräldraenkäter kommunicerades, i nära samarbete med PLUS, via gruppledarutbildningar, gruppledarträffar och mejl till alla utbildade gruppledare i landet vikten av deltagande. Gruppledarna fick också detaljerad information om administreringen av föräldraenkäterna. Det underströks även att ansvarig forskare och samordnare var tillgängliga för extra stöd via mejl och telefon till de gruppledare som önskade det. I projektet anställdes en assistent som hade möjlighet att åka ut till föräldragrupper inom Stockholmsregionen för att erbjuda ytterligare stöd kring administreringen och en PTP-psykolog var också behjälplig inom projektet.

Djupintervjuer med föräldrar

Kvalitativa data är av värde för att skapa djupare förståelse för aspekter eller frågor som blir ytligt belysta i ett frågeformulär med standardiserade svar. Därför har ett antal djupintervjuer genomförts med föräldrar till barn 0-18 år som deltagit i Föräldraskap i Sverige (se Bilaga 3 för intervjuguide).

Analys

Gruppledarnas svar på enkäterna presenteras med frekvenser och medeltal. Chi2 användes för att testa skillnader i andelen gruppledare som uppgett att de hade tid över samt om något moment var svårt praktiskt bland gruppledare som tidigare lett grupper för Föräldraskap i Sverige och de som inte hade den erfarenheten. Mann-Whitney U-test användes för att testa skillnader i om föräldrar diskuterade, om gruppen var stöttande, förmedlande av rosa rutorna, frågor till gruppen samt bekräftelse av deltagarna mellan gruppledare utan och med tidigare erfarenhet av att leda grupper i Föräldraskap i Sverige. Mann-Whitney användes också för att testa skillnader bland gruppledare med eller utan tidigare erfarenhet av Föräldraskap i Sverige för moment och delmoment som beskrivits som särskilt utmanade av gruppledarna. På samma sätt (Chi2 och Mann-Whitney U) testades skillnader för ovanstående variabler bland de gruppledare som lett en jämfört med fler grupper under tiden för denna utvärdering. Därutöver har gruppledarnas öppna kommentarer sammanställts för att ge mer bakgrund till de kvantitativa svaren.

Bakgrundsinformationen för de föräldrar som svarat på föräldraenkäterna presenteras som frekvenser och medeltal. Skillnaden i tilltron till föräldraförmågan (summan av svaren på de 8 frågorna) efter deltagande jämfört med före deltagande testades med Wilcoxon signed rank då variablerna inte var normalfördelade (Kolmogorov-Smirnov). Wilcoxon signed rank användes även för att jämföra

föräldrarnas tillit efter jämfört med före deltagande. Föräldrarnas svar på de öppna frågorna granskades av två bedömare var för sig med dold information angående huruvida det var för- eller eftermätningar. Vid oenighet diskuterades bedömningarna till konsensus uppnåddes. Svaren på de öppna frågorna kring hur föräldrarna skulle agera i, eller förhålla sig till, olika barn-relaterade situationer bedömdes på en tregradig skala från 0 till 2 där 2 poäng motsvarade ett svar helt enligt vad som bedöms adekvat utifrån svenska riktlinjer. För 1 poäng stämde föräldrarnas svar delvis överens med svenska riktlinjer och 0 poäng fick svar som inte alls motsvarade, eller till endast en liten grad motsvarade, svenska riktlinjer. Chi² användes för att testa skillnader i föräldrarnas svar efter jämfört med före programmet.

Intervjuerna analyserades med hjälp av tematisk analys (Braun & Clarke 2006) för att identifiera, analysera och presentera teman i materialet. Analysen resulterade i ett slutgiltigt övergripande tema och fyra underordnade teman som arbetades fram genom diskussion och gemensam reflexion mellan författarna till denna rapport.

För att besvara frågeställningen om hur svar från intervjuer och enkäter kan relateras till olika uttryck av hedersrelaterad kultur utgick vi dels från Nisbett och Cohens (1996) beskrivning av hedersrelaterad kultur, dels från Socialstyrelsens beskrivning av hedersrelaterat våld och förtryck (Socialstyrelsen 2020). Nisbett och Cohen introducerade begreppet hedersrelaterad kultur i USA under 1990-talet i relation till det utbredda våldet i Sydstaterna jämfört med norra USA (Gul m fl. 2021, Nisbett & Cohen 1996). Enligt Nisbett och Cohen uppstår hederskulturer, som finns i många olika delar av världen, under omständigheter som karakteriseras av knappa och sårbara ekonomiska resurser och ett svagt rättsväsende. Då behöver familjens ledare skydda sig själv, familjen och dess resurser genom att upprätthålla sitt eget och familjens anseende (Nisbett & Cohen 1996, Gul 2021). Förutom Sydstaterna i USA har länderna kring Medelhavet, Mellanöstern, Syd- och Centralamerika pekats ut som områden där det är vanligt med kulturella normer som skattar familjens och det personliga anseendet högt (Gul m fl. 2021). Genusrelaterade normer i hederskulturer är del av traditionella genusnormer som finns världen över med heteronormativitet och patriarkat som utgångspunkt. I hedersrelaterade kulturer förstärks vikten av att följa dessa normer och det personliga anseendet är starkt kopplat till familjen och individens vilja är underordnad familjens (Gul m fl. 2021).

Socialstyrelsens beskriver hedersrelaterat våld och förtryck på följande sätt: *”Hedersrelaterat våld och förtryck uppstår för att skydda eller återupprätta en familjs eller en större släkts heder och sociala anseende. Det sanktioneras av ett kollektiv och utövas även ofta av flera personer. De utsattas familjemedlemmar eller närstående spelar i regel en avgörande roll.”* (Socialstyrelsen 2020). Socialstyrelsen beskriver vidare att det främst är flickors och kvinnors beteende som familjens heder beror på varför det oftast är just den kvinnliga sexualiteten som kontrolleras genom olika begränsningar. Hedersrelaterat våld kan vara psykiskt, fysiskt, socialt, sexuellt och materiellt och uttryckas genom exempelvis könsstympning eller tvångsgifte (Socialstyrelsen 2020). Detta typ av våld kan även drabba pojkar och män exempelvis genom begränsade möjligheter att göra sina egna val i livet och förväntningar på att kontrollera det andra könet. Eftersom hedersrelaterade normer och värderingar utgår från traditionella könsnormer nämns även hbtq-personer som särskilt utsatta i Socialstyrelsens beskrivning. Slutligen beskrivs också personer med intellektuellt funktionshinder som speciellt utsatta i hederskontexter av Socialstyrelsen då

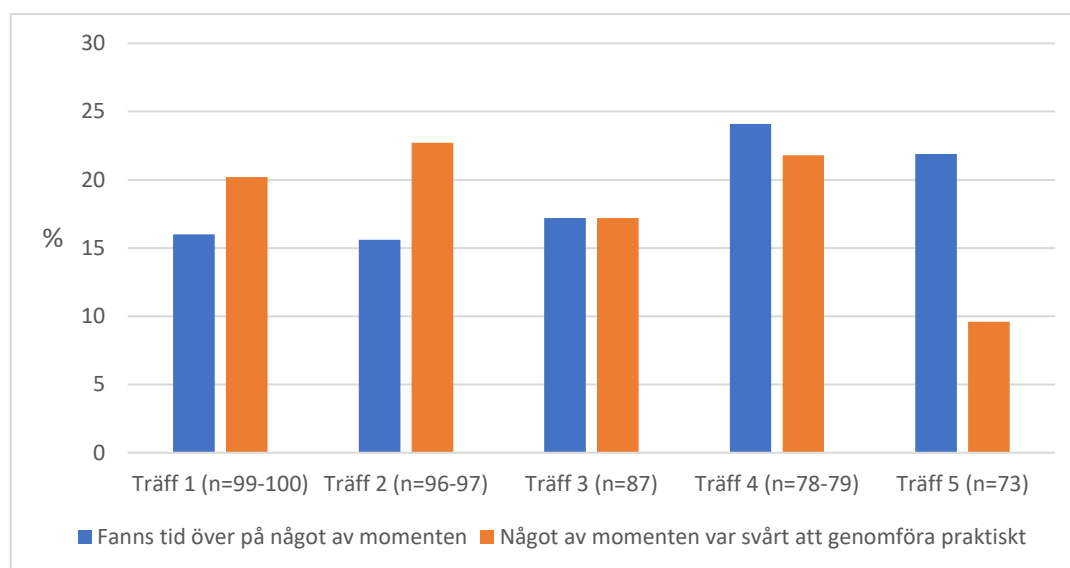
funktionshindret kan anses vara en skam för familjen (Socialstyrelsen 2020). Materialet analyserades på nytt med dessa perspektiv som utgångspunkt.

Resultat

Hur upplever gruppledarna genomförandet av gruppträffarna?

Totalt är 444 gruppledarchecklistor ifyllda för de fem olika träffarna (träff 1 n=102; träff 2 n=100; träff 3 n=89; träff 4 n=80 och träff 5 n=73). Av gruppledarna svarade 77% att de har tidigare grupperfarenhet och att tolk användes i 72% av träffarna. Det var i genomsnitt 8 deltagare i varje grupp. Information om huruvida gruppledarna lett tidigare grupper med Föräldraskap i Sverige fanns i 382 (86%) gruppledarchecklistor. Cirka 41% av gruppledarna uppgav att de inte tidigare hade genomfört Föräldraskap i Sverige medan 45% hade genomfört 1-2 grupper innan och resterande 14% hade haft 3-15 grupper.

Gruppledarna bedömde i 19% av träffarna att det var något moment där det fanns tid över och att det var något moment i träffen som var svårt att genomföra praktiskt. Figur 1 presenterar resultaten kring tid över och svårigheter att genomföra uppdelat på respektive träff.

Figur 1. Andel gruppledare (%) som angett att det fanns tid över på något moment samt att något av momenten var svårt att genomföra praktiskt (saknas svar på 0-4 gruppledarlistor på de två frågorna inom varje träff).

Information kring huruvida tidigare erfarenhet av att leda grupper i Föräldraskap i Sverige påverkar gruppledarnas svar angående tid över och om några moment var svåra praktiskt fanns i 382 respektive 381 gruppledarchecklistor. Av dessa svarade 16% av gruppledarna utan tidigare erfarenhet och 19% av de som hade lett en eller flera tidigare grupper att de hade tid över, skillnaden var inte statistiskt signifikant. En statistiskt signifikant skillnad fanns däremot för om något moment var svårt praktiskt där 25% av gruppledarna utan tidigare erfarenhet av Föräldraskap i Sverige och 15% av de med en eller flera tidigare grupper svarade ja (p-värde 0,024). Ett annat sätt att undersöka erfarenhetens betydelse är att jämföra inom gruppen gruppledare (n=25) som faktiskt lett två eller tre grupper av Föräldraskap i Sverige under tiden för denna utvärdering och jämföra deras svar vid första omgången gruppträffar med vad

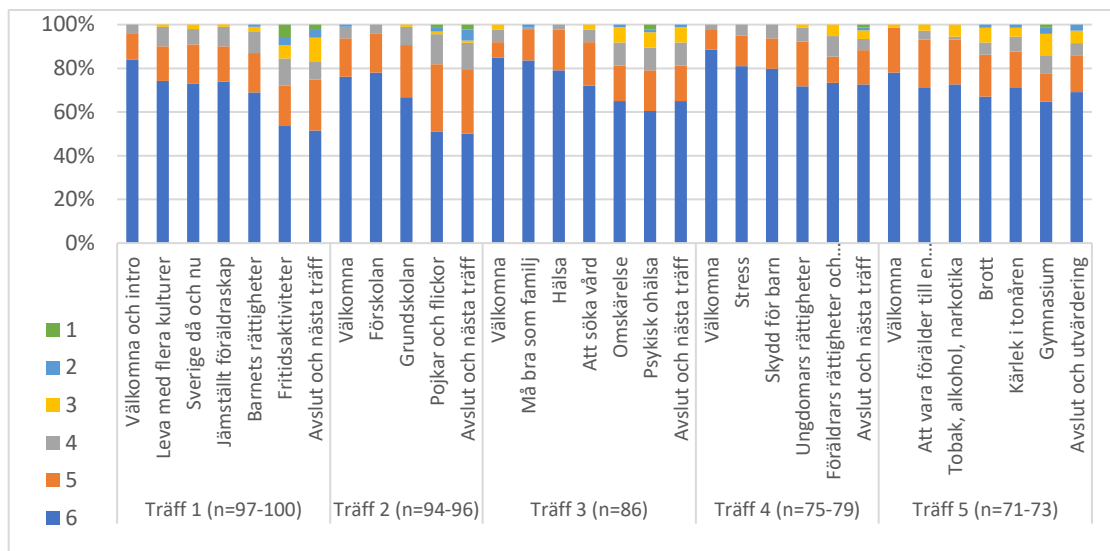
de svarade vid den andra och tredje omgången. Vid första omgången ansåg 8% av gruppledarna att de hade tid över och 32% att något moment var svårt praktiskt. Vid andra och tredje omgången var dessa siffror 16% och 16%. Svaren indikerade således en positiv förändring men skillnaderna var inte statistiskt signifikanta.

I gruppledarnas kommentarer kring om det fanns tid över beskriver vissa att det fanns tid över medan andra beskriver ett tidspressat schema med ett omfattande material och mycket diskussioner bland deltagarna. Gruppledarna nämnde att vissa moment gick snabbare än planerat, bland dessa fanns momenten Tiden för att välkomna i samtliga träffar samt Leva med flera kulturer, Sverige då och nu, Förskolan, Tandläkaren, Omskärelse, Föräldrars rättigheter och Gymnasiet. Omskärelse nämndes även som ett moment som tog längre tid, tillsammans med momenten Kärlek i tonåren, Grundskolan, och Skydd för barn (delmomenten om socialtjänsten och information om barnaga). Faktorer som påverkade om det fanns tid över förutom själva ämnena som togs upp var gruppstorlek och om föräldrarna hade tonåringar eller yngre barn. Så här kommenterade en gruppledare sin upplevelse av att ha för lite tid över (i relation till träff 3):

”Genomgående är det ont om tid, det tar även mycket tid i anspråk när man tolkar. Gruppen har väldigt många frågor och vill berätta om olika händelser i deras liv. Känns inte okej att avbryta deltagare.”

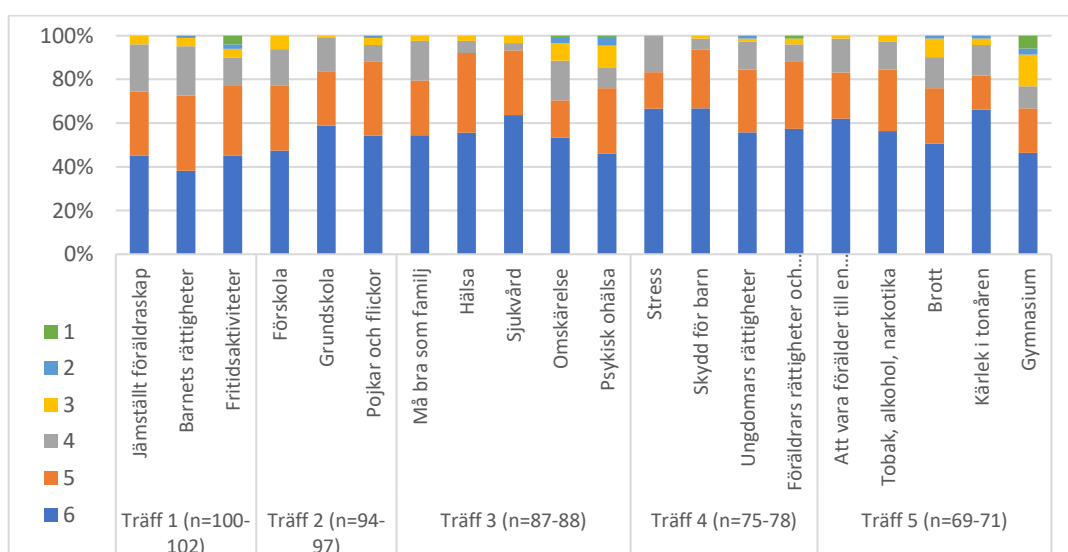
I kommentarerna om huruvida något av momenten var svårt att genomföra praktiskt nämndes bland annat tekniska problem med filmuppspelning, nätuppkoppling, länkar och koder till filmerna. Eftersom filmerna inte är textade behövdes de även pausas för att vänta in tolk. Språkproblem och flera tolkar gjorde att det blev svårare att avrunda och sammanfatta. Annat som nämndes i kommentarerna var föräldrar som kom in sent och att det ibland var svårt med fokus på grund av att det var många barn med i grupperna.

Gruppledarna ombads att skatta på en skala från 1-6 för respektive moment i vilken grad de hann med (Figur 2). För moment som kommer sent i gruppträffarna 1-3 fanns en tendens att de inte hanns med i samma utsträckning som de tidigare momenten som inte är lika tydligt (eller inte alls) i gruppträff 4-5.

Figur 2. Andel gruppleddare (%) som fyllt i till vilken grad som de hann med momenten som det var tänkt (6 är högst och 1 är lägst; saknas svar på 0-6 gruppleddarlistor inom de olika momenten för de olika träffarna).

Cirka en tredjedel av gruppleddarna beskrev i de öppna kommentarerna att de upplevde tidsbrist under träffarna. Orsaker till detta som nämndes var det omfattande materialet, att många av deltagarna var engagerade och ställde frågor och ville berätta om egna upplevelser. Viktiga och bra diskussioner behövde avbrytas, vilket också innebar en utmaning för gruppleddarna. Tidsbristen beskrevs också leda till att vissa moment sköts upp till kommande träffar vilket får konsekvenser för följande träff. Många gruppleddare lyfter språkbarriären som det mest utmanande och tidskrävande under träffarna. Att tala långsamt, försäkra sig om att gruppdeltagarna förstår, att hantera flera olika språk, ibland med flera tolkar tar tid. Gruppstorleken (allt för små eller allt för stora grupper), att materialet var nytt för gruppleddarna och att delta i utvärderingen av programmet påverkar hur gruppleddarna hann med de olika momenten.

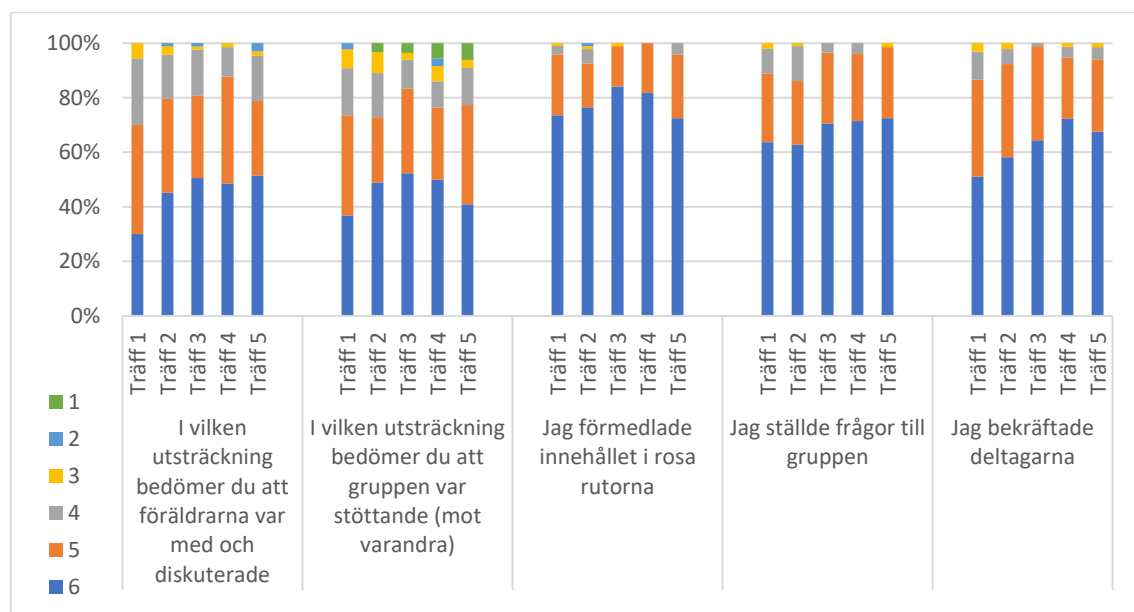
Figur 3. Andel gruppleddare (%) som fyllt i hur engagerade föräldrarna var vid respektive moment (6 är högst och 1 är lägst; saknas svar på 0-6 gruppleddarlistor inom de olika momenten för de olika träffarna).

I Figur 3 presenteras gruppledarnas syn på hur engagerade föräldrarna var. Gruppledarna upplevde engagemanget bland föräldrar som högt genomgående. Tre moment – Hälsa, Sjukvård och Skydd för barn – verkar ha engagerat föräldrar särskilt mycket, hela 92%, 93% och 94% av gruppledarna svarade 5 eller 6 på respektive moment.

I de öppna kommentarerna beskrev många gruppledare att deltagarna var mycket engagerade och att de hade bra och viktiga diskussioner i gruppen som ledde till fördjupning. En del beskriver fina delningar mellan deltagarna, kring exempel på pappor som varit föräldralediga, eller upplevelser från vården och skolan. En gruppledare berättar:

”En pappa som berättade om våld han utsatts för av lärare, vilket lett till en helt utebliven skolgång, föranledde stor medkänsla från gruppen. Han fick bland annat en kram av en annan pappa som satt bredvid.”

Figur 4 visar gruppledarnas uppfattning kring gruppdynamik och eget genomförande. Mellan 70 och 88% av gruppledarna uppgav att föräldrarna var med och diskuterade i hög utsträckning (5 eller 6) och 73 och 83% angav att gruppen var mycket (5 eller 6) stöttade varandra. De allra flesta gruppledare uppgav att de förmedlade innehållet i rosa rutorna, de ställde frågor till gruppen och bekräftade deltagarna (andelen som angav 5 eller 6 var 93-100%, 86-99% och 87-99% respektive).

Figur 4. Andel gruppledare (%) som skattat (6 högst och 1 lägst) kring om föräldrarna var med och diskuterade, om gruppen var stöttande mot varandra, om gruppledaren förmedlat innehållet i rosa rutorna, ställde frågor till gruppen och bekräftade deltagarna (n=66-99 för de olika träffarna, saknas svar på 1-15 gruppledarlistor för de olika frågorna).

Analyser av huruvida tidigare erfarenhet av att leda Föräldraskap i Sverige påverkar dessa frågor visar att gruppledare som uppger att de lett en eller flera tidigare grupper uppgav i signifikant högre grad att föräldrarna var med och diskuterade (p-värde 0,026), att de förmedlade innehållet i rosa rutorna (p-värde 0,001), ställde frågor till gruppen (p-värde 0,002) och bekräftade deltagarna (p-värde 0,001) jämfört med

gruppleddare utan tidigare erfarenhet av Föräldraskap i Sverige. Däremot var skillnaden i om gruppen stöttade varandra inte signifikant för gruppleddare med och utan tidigare erfarenhet. Inga signifikanta skillnader kom fram i analyserna som jämförde om svaren skiljde sig inom gruppen av gruppleddare som lett två eller tre grupper Föräldraskap i Sverige (n=25) jämfört med första omgången de höll grupp.

Från kommentarerna kring i vilken utsträckning som föräldrarna var med och diskuterade framgår det att många gånger var det aktiva diskussioner och stort engagemang bland föräldrarna. Vissa pratade mycket medan andra var svårare att få med i diskussionen och diskussionens intensitet berodde till stor del på temat. Språksvårigheter och tolkar återkom i kommentarerna om vad som ansågs försvåra diskussionerna. Tiden beskrevs som knapp för att tillåta längre diskussioner, ibland ansågs männen dominera diskussionen och andra gånger var det kvinnorna som pratade mest. I kommentarerna beskrevs även att deltagare som är mer tysta visade stort engagemang med ögonkontakt och kroppsspråk.

I kommentarerna om i vilken utsträckning som gruppen var stöttande beskrev gruppleddarna att föräldrarna stöttade och bekräftade varandras berättelser, hjälpte varandra med översättningar samt att de förklarade och visade respekt för varandras olika åsikter. Gruppleddarna beskrev även att det ibland blev heta diskussioner när föräldrar hade åsikter som krockade med varandra. Några vittnade om att gruppen ibland tröttnade något på enstaka dominanta deltagare, men att det ofta var accepterat att tycka olika och att föräldrarna vågade uttrycka sina åsikter i gruppen.

Språkbarriären beskrevs som en stor utmaning utifrån gruppleddarnas perspektiv. I och med att deltagarna i en grupp talade olika språk var det ibland flera tolkar med på gruppträffarna och gruppleddarna behövde tänka på att tala långsamt och vänta in tolkarna. Ibland försökte gruppleddarna själva hjälpa till med översättningen och såg till att dubbelkolla att deltagarna förstod.

En återkommande utmaning var tidspressen i och med det omfattande materialet. Balansen mellan att stimulera diskussion och samtal, samtidigt som gruppleddarna behövde ha koll på tiden och avbryta när en förälder delade med sig ansågs svår. Flera gruppleddare uppger att de undviker att ställa frågor på grund av tidspress.

Gruppleddarna beskrev ett antal strategier som de använde sig av för att hantera tidspressen. Några har nämnts i stycket ovan exempelvis att avbryta och undvika att ställa frågor. Andra som beskrevs var att gruppleddarna ändrade strukturen i träffarna, flyttade fram moment till nästföljande träff eller hoppade över vissa delar, t.ex. förskolan eller rosa rutorna. Att använda sig av handuppräckning och kollektiv bekräftelse i stället för enskild var andra strategier som nämnades för att spara tid. Slutligen kommenterades även vikten att hålla sig till gruppleddarmaterialet för att ha kontroll på tiden.

En annan utmaning var den varierande gruppstorleken som ibland innefattade flera små barn och, som nämnades ovan, ett antal tolkar. Så här beskriver en gruppleddare denna utmaning:

”Lite svårt innan vi visste hur många som verkligen skulle komma, lokalen var inte så stor och vi var oroliga att det skulle bli för många. Vi hade 12 deltagare och alla utom en hade minst ett barn med sig. Det var ganska livat under träffen men vi

upplevde ändå att det blev diskussioner och att de fick med sig budskapet. Det var även vissa andra störningsmoment som borrhande utanför och ett brandlarm som pep till. Det var en utmaning att få alla att vara med i diskussionen, vissa pratar mer än andra.”

Momenten Omskärelse och Pojkar och flickor beskriver flera gruppledare som utmanande ämnen som ibland resulterade i livliga och viktiga diskussioner. Andra gånger uppstod tystnad och mer hämmad stämning i grupperna. Barnaga beskrevs av gruppledarna som ett tungt ämne och det blev mycket diskussion kring barns och ungdomars rättigheter och föräldrars gränssättning.

Följande moment och delmoment beskrevs som särskilt utmanande av gruppledarna: Skydd för barn, Omskärelse, Pojkar och flickor, Kärlek i tonåren, Barnets rättigheter, Ungdomars rättigheter och Föräldrars rättigheter och skyldigheter samt Tobak, alkohol och narkotika.

För dessa moment har analyser utförts för att testa om tidigare erfarenhet av att leda Föräldraskap i Sverige-grupper påverkar gruppledarnas svar på frågan om hur momenten hanns med samt hur engagerade föräldrarna var. Signifikanta skillnader för hur momentet hanns med visades för Skydd för barn, Pojkar och flickor, Ungdomars rättigheter samt Föräldrars rättigheter och skyldigheter där momenten upplevdes hinnas med i högre grad bland de gruppledare med tidigare erfarenhet av att leda Föräldraskap i Sverige jämfört med de utan tidigare erfarenhet. Resultaten för hur engagerade föräldrarna var visar att gruppledare med tidigare erfarenhet av att leda Föräldraskap i Sverige-grupper i signifikant högre grad upplevde att föräldrarna var engagerade under momenten Ungdomars rättigheter och Föräldrars rättigheter och skyldigheter än gruppledare utan tidigare Föräldraskap i Sverige-erfarenhet. Däremot upplevde gruppledare med tidigare erfarenhet av att leda Föräldraskap i Sverige-grupper i lägre grad att föräldrar var engagerade på momentet Tobak, alkohol och narkotika än de utan tidigare erfarenhet. Inga andra signifikanta skillnader visades för resterande moment som beskrivits som särskilt utmanande.

Ett antal synpunkter lyftes av gruppledarna i kommentarerna med förslag på förändringar i programmet. Gruppledarna föreslog bland annat att filmerna skulle textas för att slippa pausa filmerna för tolkning. Det föreslogs även att framsidorna på de föräldrahäften som delas ut vid träffarna skulle signalera tydligare att de har olika innehåll då vissa föräldrar trodde att det var ett och samma häfte som delades ut vid de olika tillfällena. Att repetera reglerna vid varje tillfälle och att förvarna om att deltagare kan komma att avbrytas var också förslag för att underlätta genomförandet av träffarna. Gruppledare hade även några förslag kopplade till specifika moment, till exempel att filmen kring pojkar och flickor skulle kunna vara mer fokuserad på att bekräfta alla barns känslor, att momentet Må bra som familj skulle kunna kallas ”Motion” eller liknande för att bättre spegla innehållet och att Gymnasium skulle kunna inleda träff 5 i stället för att komma mitt i. Vidare, att undvika att schemalägga träffar under fastan föreslogs då många föräldrar var frånvarande eller trötta vid dessa tillfällen. Slutligen, att lägga till en träff i slutet som är skraddarsydd utifrån deltagarnas frågor och intressen skulle kunna vara ett sätt att tillgodogöra de moment som just den specifika gruppen gärna skulle ha diskuterat mer kring.

Gruppledarna belyser den viktiga insatsen som Föräldraskap i Sverige utgör på vägen

in i det svenska samhället. En gruppleddare berättar:

”En av de manliga deltagarna, som vi bland annat bad vänta/vara tyst så att några tysta kvinnor fick prata mer, tackade i slutrundan hela gruppen för respekt, samarbete och allas generösa bidrag. En annan sade sig känna sig trygg av att vara viktig för oss och vår kommun, genom att vi tagit oss tid att hålla i denna grupp; en verklig inkludering i det nya samhället.”

Sammanfattning av resultaten från gruppleddarchecklistorna kopplade till hedersrelaterad kultur

Utifrån vad som beskrivits ovan så kan vi konstatera att flera av de moment som kan kopplas till hedersrelaterad kultur har beskrivits som utmanande för både föräldrar och gruppleddare utifrån gruppleddarnas öppna svar. Det gäller momenten som handlade om omskärelse, om pojkar och flickor, och om barn och ungdomars rättigheter och föräldrars gränssättning. Trots att laddade teman ibland kunde leda till svårtolkad tystnad i grupperna beskrivs också det motsatta, att viktiga diskussioner uppstod.

Hur upplever föräldrarna deltagandet i Föräldraskap i Sverige?

Resultat från föräldraenkäterna

Totalt har 79 föräldrar svarat på både för- och eftermätningarna. Tabell 1 presenterar de deltagande föräldrars bakgrundsinformation. Det fanns en stor variation bland deltagarna vad gäller ålder, vistelsetid i Sverige och utbildningstid. De mest använda språken hemma var arabiska, somaliska och tigrinja. Föräldrarna hade varierande antal barn och det fanns en stor spridning vad gäller barnens åldrar: 41% av föräldrarna hade barn i åldern 0-5 år, 64% hade barn i åldrarna 6-12 år och 53% hade barn som 13-18 år gamla (visas inte i tabellen). Flera föräldrar hade således barn i flera ålderskategorier och ett antal föräldrar hade även barn som var över 18 år.

Tabell 1. Bakgrundsinformation för deltagarna

Bakgrundsvariabler	Deltagare (n=79)
Kön, % (n)	
Kvinnor	77 (61)
Män	23 (18)
Ålder, medel (min-max)*	40,5 (21-63)
Födelseregion, % (n)	
Asien	64,6 (51)
Afrika	35,4 (28)
Vistelsetid i Sverige, medel (min-max)*	5,0 (1-39)
Utbildning, medel (min-max)*	9,4 (1-18)
Utbildning i kategorier, % (n)	
0-6 år	25,8 (17)
7-9 år	24,2 (16)
10-12 år	28,8 (19)
13 år eller mer	21,2 (14)
Mest talade språk hemma, % (n)	
Arabiska	45,6 (36)
Somaliska	13,9 (11)
Tigrinja	12,7 (10)
Antal barn, medel (min-max)*	3,6 (1-11)

*information saknas från 1 förälder för ålder; från 3 föräldrar för vistelsetid i Sverige; från 13 föräldrar för utbildning; från 7 föräldrar för antal barn

Analys av föräldrarnas svar på de 8 frågorna kring tilltron till den egna föräldraförmågan (parental self-efficacy) inkluderar alla föräldrar med max två saknade svar på antingen för- eller eftermätningen (n=74). I dessa fall har de saknade svaren ersatts med deltagarens medelvärde på resterande frågor för föräldraförmågan. Möjliga totalpoäng på instrumentet är 0-80. Medelpoängen för föräldrarna i för- respektive eftermätningen var 70,9 och 71,8 (totalpoäng min-max 34-80 respektive 49-80). Jämförelsen av föräldrarnas svar visar inte på någon statistiskt signifikant skillnad i tilltron till den egna föräldraförmågan i svaren före och efter deltagande i programmet. Det kan noteras att föräldrarnas poäng var höga även före programmet.

Föräldrarnas svar på tilliten till en rad olika instanser och aktörer i samhället (Tabell 2) visar på en relativt hög tillit bland föräldrarna över lag. För sjukvården och socialtjänsten har föräldrarna en statistiskt signifikant högre tillit efter jämfört med före programmet.

Tabell 2. Föräldrarnas skattning av sin tillit (skala från 1-5 där 1 är "litar inte alls" och 5 är "litar väldigt mycket") till olika instanser och aktörer i samhället före och efter deltagande i Föräldraskap i Sverige.

Instanser och aktörer	Före medel; median; min-max	Efter medel; median; min-max	Wilcoxon signed rank test
Sjukvården (n=73)	4,2; 5; 2-5	4,5; 5; 1-5	Z=-2,546, p=0,011*
Socialtjänsten (n=69)	3,9; 4; 1-5	4,5; 5; 1-5	Z=-3,922, p=0,000*
Polisen (n=72)	4,6; 5; 2-5	4,7; 5; 2-5	Z=-1,641, p=0,101
Förskola och skola (n=73)	4,5; 5; 3-5	4,6; 5; 3-5	Z=-1,272, p=0,203
Tolkar (n=73)	3,9; 4; 1-5	4,1; 5; 1-5	Z=-1,798, p=0,072

*statistiskt signifikant skillnad

Tabell 3 presenterar resultatet från skattningarna på föräldrarnas svar på de öppna frågorna som går från att bedömas som att svaren är helt enligt riktlinjer till inte alls, eller till endast en liten grad, motsvarande svenska riktlinjer.

Exempel på vad föräldrarna sa när de bedömdes som helt enligt riktlinjer på frågan om att kontrollera allt som tonårssöner och -döttrar gör var antingen "nej" utan förklaring eller med förklaringar liknande: "nej, det är en överträdelse", "jag litar på mitt barn", "inte för allting, de behöver sitt utrymme", "jag lär dem vad som är rätt eller fel och sen väljer de själva", eller "de måste bestämma för att bygga självförtroende". Exempel på föräldrars svar som bedömdes som delvis enligt riktlinjer var att de svarat "ja" men med förklaringar liknande "för att undvika misstag och droganvändning", "för att hjälpa dem lösa problem i den åldern", "vid behov så kontrollerar vi så att de inte gör något olagligt", eller "ibland får de bestämma själva". Exempel på svar som bedömdes som inte alls eller till endast en liten grad enligt riktlinjer var "ja" utan förklaring eller med förklaringar liknande "för en flicka är i ett omognadsstadium som har konsekvenser", "jag bör vara underrättad om vad min flicka gör", "för att vaka över deras beteende", eller "de är barn och kan inte bestämma något". För mer detaljerad information angående standardisering av svaren, se Bilaga 4.

Vid jämförelse av föräldrarnas svar före och efter programmet på de öppna frågorna framkom signifikanta skillnader i föräldrarnas svar i en positiv riktning vad gäller fråga 3, 5, 8, 9 och 10. Dessa frågor handlade om kunskap om var barn och föräldrar kan få hjälp när det är mycket bråk hemma, när barn är ledsna under en längre period, huruvida föräldrar alltid ska kontrollera tonårsdöttrar, var råd finns att hämta kring detta och hur de sätter gränser utifrån svensk lag. Resterande frågor visade ingen signifikant skillnad.

Tabell 3. Bedömning av föräldrarnas svar på öppna frågor om hur föräldrar skulle agera i eller förhålla sig till barn-relaterade situationer (n=61-78)

Frågor	Före	Efter	Chi2
1. Ditt barn har hög feber och det är sent på kvällen. Vad gör du? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=77 15,6 (12) 64,9 (50) 19,5 (15)	n=74 21,6 (16) 60,8 (45) 17,6 (13)	0,632
2. Du och ditt barn är hemma mycket och det blir tråkigt. Var kan ni träffa andra barn och föräldrar? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=75 24,0 (18) 64,0 (48) 12,0 (9)	n=74 29,7 (22) 67,6 (50) 2,7 (2)	0,087
3. Hos era grannar är det mycket bråk mellan barnen och föräldrarna. Var kan de få hjälp? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=75 29,3 (22) 24,0 (18) 46,7 (35)	n=74 52,7 (39) 31,1 (23) 16,2 (12)	0,000*
4. Om du vill veta hur ditt barn har det i förskolan och skolan, vad gör du då? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=78 84,6 (66) 2,6 (2) 12,8 (10)	n=75 77,3 (58) 8,0 (6) 14,7 (11)	0,286
5. Om ditt barn varit ledsen och stressad under en period, var kan du söka hjälp? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=75 29,3 (22) 40,0 (30) 30,7 (23)	n=73 58,9 (43) 26,0 (19) 15,1 (11)	0,001*
6. Är det viktigt att barn behandlas lika utifrån om de är en pojke eller flicka? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=78 91,0 (71) 1,3 (1) 7,7 (6)	n=75 94,7 (71) 0,0 (0) 5,3 (4)	0,511
7. Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårssöner gör? Följdfråga – varför? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=78 21,8 (17) 43,6 (34) 34,6 (27)	n=75 29,3 (22) 50,7 (38) 20,0 (15)	0,120
8. Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårsdöttrar gör? Följdfråga - varför? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=77 27,3 (21) 28,6 (22) 44,2 (34)	n=74 36,5 (27) 39,2 (29) 24,3 (18)	0,037*
9. Om du behöver råd och stöd kring detta: vart kan du vända dig? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=61 36,1 (22) 31,1 (19) 32,8 (20)	n=68 72,1 (49) 23,5 (16) 4,4 (3)	0,000*
10. Vet du hur du kan sätta gränser i din uppfostran av barn, utifrån svensk lag? Helt enligt riktlinjer Delvis enligt riktlinjer Till mindre del/inte alls i linje med riktlinjer	n=68 38,2 (26) 22,1 (15) 39,7 (27)	n=67 68,7 (46) 25,4 (17) 6,0 (4)	0,000*

*statistiskt signifikant skillnad

Sammanfattning av resultaten från föräldraenkäterna relaterade till hedersrelaterad kultur

De skillnader som visades i analyserna ovan kring tillit (en högre tillit till sjukvården och socialtjänsten efter deltagandet i programmet) skulle kunna tänkas bidra till bättre förutsättningar att kommunicera och få stöd kring svårigheter och utmaningar i föräldraskapet, däribland sådana som kan relateras till uttryck av hedersrelaterad kultur. Resultaten från de öppna frågorna visar även signifikanta skillnader i positiv riktning just för vissa frågor som skulle kunna relateras till uttryck av hedersrelaterad kultur. Dessa frågor handlar om var man kan söka hjälp vid bråk mellan barn och föräldrar (fråga 3), om föräldrar ska kontrollera allt som tonårsdöttrar gör (fråga 8), var föräldrar kan söka hjälp kring det (fråga 9) samt om gränssättning utifrån svensk lag (fråga 10). Däremot visades ingen signifikant skillnad för andra frågor som också skulle kunna relateras till hedersrelaterad kultur efter deltagande. Det gäller frågorna om lika behandling av pojkar och flickor (fråga 6) och om föräldrar ska kontrollera allt som deras tonårspojkar gör (fråga 7). Det kan noteras att 91% av föräldrarna svarade helt enligt riktlinjerna på fråga 6 redan innan deltagandet.

Resultat från intervjuer med föräldrar

Totalt har 25 intervjuer genomförts med föräldrar varav tio intervjuer med hjälp av tolk. Deltagande föräldrar kom ursprungligen från Afghanistan, Eritrea, Etiopien, Irak, Kenya, Libanon, Marocko, Somalia, Sudan, Syrien och Yemen. Femton intervjuer genomfördes på arabiska med arabisktalande intervjuare. Övriga språk som talades var amhariska, dari, farsi, somaliska och tigrinja och dessa intervjuer genomfördes med hjälp av tolk. Av de deltagande föräldrarna var fyra män och resterande kvinnor. Vid tiden för intervjuerna hade de bott i Sverige mellan 8 månader och 12 år. Intervjuerna genomfördes under perioden februari 2020 till och med maj 2021.

Vid analys av intervjuerna framkom ett övergripande tema – Föräldraskap över gränserna. Fyra underordnade teman identifierades: Utmaningar, Variationer – att ta sig an en ny kulturell och social kontext samt Tillit till samhället och Nya perspektiv på föräldraskapet.

Föräldraskap över gränserna

Utmaningar

Att bibehålla sin identitet och samtidigt uppfostra sina barn i en ny omgivning upplevdes som en utmaning bland deltagarna, i synnerhet med tanke på de stora kulturella skillnaderna mellan Sverige och hemlandet. Detta upplevdes kunna skapa slitningar mellan mer assimilerade barn och deras föräldrar, föräldrarna beskrev att de kunde känna sig otillräckliga vid försöken att föra vidare sina traditioner och religiösa tro till barnen.

Psykiskt välmående är en dynamisk process där psykisk ohälsa bland barn har en direkt påverkan på föräldrars psykiska hälsa. Svårigheter att skapa nya vänskapskontakter till följd av bland annat språk- och kulturskillnader påverkar den psykiska hälsan negativt både bland barn och föräldrar. Föräldrarna upplevde också att flera av svårigheterna kunde härledas till några få problem som exempelvis trångboddhet, brist på eget boende eller boende i otrygga områden vilket de inte ansåg uppmärksammades eller diskuterades i programmet. Föräldrarna gav uttryck för en maktlöshet och bristande möjligheter att kunna påverka sin livssituation. Så här

beskriver en förälder sin stress i relation till familjens boendesituation:

”Här där vi bor finns det olika nationaliteter och det finns barn som uppfostras dåligt, väldigt, väldigt dåligt...det gör mig upprörd eftersom jag har en son som är 16 år och jag är ständigt, ständigt orolig för honom”

Att uppfostra tonåringar upplevdes som särskilt utmanande i och med grundläggande traditionella och kulturella skillnader, där ungdomar i Sverige ofta har stora friheter och rättigheter. Ett övergripande tema bland mödrarna var bristen på tid tillsammans med barnen på grund av exempelvis arbete eller studier, vilket skiljer sig från situationen i deras hemländer.

De intervjuade föräldrarna beskriver flera orsaker till stress i relation till föräldraskapet. Att vara i Sverige och försörja en familj, integrera sig i ett nytt samhälle och lära sig ett nytt språk och samtidigt uppfostra barn skapar en stress som beskrivs som betydligt högre jämfört med deras tidigare situation som förälder i sitt hemland. Så här beskriver en arabisktalande mamma sin situation:

”Bördan är dubbelt så stor för mig i Sverige, verkligen dubbel! Vi har med oss kulturen, traditionerna och sånt som vi är bekanta med som skiljer sig från hur det är i Sverige. Även tiden du har tillsammans med dina barn existerar nästan inte. Du känner dig alltid pressad, särskilt när barnen är i tonåren där vi har stora svårigheter. Jag känner mig pressad inombords tvärtemot lugnet som jag visar utåt, känner jag en stor press.”

Många migrantföräldrar har dessutom flytt sina hemländer på grund av krig och konflikter vilket kan bidra till ytterligare stress.

Variationer – att ta sig an en ny kulturell och social kontext

Föräldrarna beskriver att de upplever att svenska mammor och pappor delar ansvaret för barnuppfostran vilket i deras hemland är en uppgift främst för barnens moder. Det delade ansvaret ses som positivt av de flertalet intervjuade då det möjliggör för kvinnor att arbeta, studera eller delta i andra aktiviteter som finns i samhället utanför familjen. Den ökade jämställdheten mellan föräldrarna innebär också att de får tillgång till varandras arenor när mannen kommer närmare familjen stärks relationen till barnen och det blir en ökad balans i familjen. Så här beskriver en pappa den förändrade situationen för deras familj:

”I mitt hemland var jag den mesta tiden på jobbet. Uppfostran av barnen sköttes främst av min fru, deras mamma. Barnen var också små, så det var inte så stora, så utmaningarna var mindre. Här i Sverige är ansvaret större och de är tonåringar så det är lite svårare. Det är ett nytt land, nya roller, i stort sett allting är nytt.”

Föräldrarnas beskrivning vad gäller olikheter i bemötande av pojkar och flickor skiljer sig mycket åt. Flera föräldrar betonar snarare att bemötandet styrs av barnens mognadsnivå och personlighet än kön. Några föräldrar uttrycker att flickor är känsligare och behöver skyddas mer och vittnar om stora skillnader mellan Sverige och hemlandet i hur pojkar och flickor uppfostras. De beskriver att deras traditionella syn på pojkar och flickor har omprövats under tiden i Sverige. En mamma berättar följande:

”Vad gäller oss araber, fanns det skillnader mellan pojkar och flickor men här i Sverige – nej! Man måste behandla flickan på samma sätt som pojken och tvärtom. Samma sak när det gäller deras ansvar. Så vi hanterar det, självklart är det krävande att göra det men det går bra!”

Flera intervjuade föräldrar beskriver hur barnens ökade kunskap om sina rättigheter och sin omvärld, i kombination med en snabbare inläring av svenska språket gör att positionerna mellan barn och föräldrar förändras. En förälder beskriver:

”Generellt sett, här i Sverige så har barnet rätt att fråga om allting, de har rätt att förstå allting. I vårt hemland, brukar vi inte förklara allt för barnet utan det räcker att vi utför vissa saker. Men här, har de mer kunskap och medvetenhet om deras omvärld och de har lärt sig det utifrån.”

Flera situationer beskrivs av föräldrarna där barnen blir föräldrarnas tolkar vid till exempel vårdbesök, skolsituationer och hos socialtjänsten.

Frånvaron av den utökade familjen och det stöd som den har bidragit med i hemlandet innebär stress på flera plan. Dels att uppgifter som förut delats mellan flera familjemedlemmar nu läggs helt på föräldrarna, dels att föräldrarna känner att de vill kompensera för de familjemedlemmar som inte är med i vardagen. Någon förälder reflekterar över hur lagar och struktur i Sverige till viss del övertar den roll som släkten har i ursprungslandet. Avsaknaden av kollektivt föräldraskap beskrivs också från en positiv vinkel då beslut kring barnet kan fattas självständigt utan påverkan från eller i diskussion med andra familjemedlemmar. Dessutom upplever föräldrarna att de har tillgång till ett mer professionellt och skraddarsytt stöd kring frågor som de stöter på i relation till barnen, till skillnad från de råd föräldrarna får i hemlandet från vänner och familj.

Tillit till samhället

Föräldrarna uttryckte stor tillit till den svenska förskolan och skolan. Det faktum att det är gratis, obligatoriskt och att måltider serveras utgör en trygghet. Föräldrar uttryckte även stor tillit till BVC och många var nöjda med den vård som erbjuds i Sverige, i synnerhet till barn. De negativa upplevelserna av den svenska vården som togs upp handlade om långa väntetider och hårda restriktioner vad gäller utskrivning av läkemedelsrecept. Föräldrarna hade positiva erfarenheter av och kände sig trygga med den svenska polisen till skillnad från hemländerna där människor generellt sätt är rädda för polisen. Några föräldrar ansåg att polisen inte hade några befogenheter att ingripa i olika situationer, vilket bidrog till mindre trygghet i bostadsområdet. Föräldrar vittnade om en rädsla för socialtjänsten efter rykten om att de kan separera barn från sina föräldrar. Eftersom många av föräldrarna inte tidigare kände till socialtjänstens uppdrag och på vilka grunder som ett barn separeras från sina föräldrar togs informationen i Föräldraskap i Sverige om socialtjänstens roll och stöd emot tacksamt. En mamma berättar:

”Förut, innan trodde jag att socialen var en myndighet som var jättejobbiga att ha kontakt med. De tar barnen från sina föräldrar och sån bild hade jag, innan. Men när jag har gått den här utbildningen så har den där bilden ändrats kan man säga. Nu ser jag det som en myndighet, samhällets viktiga myndighet. Och till och med att jag tänker nu, att även i fortsättningen om jag behöver hjälp då tvekar jag inte

att ta kontakt med socialen. Jag tycker det är en resurs som, som finns där i samhället för att hjälpa familjer och barn.”

Någon förälder uttryckte dock fortfarande efter deltagande i Föräldraskap i Sverige en farhåga för att socialtjänsten kan omhänderta barn utan någon orsak.

Föräldrarna uttryckte blandade känslor för tolkar där det är en trygghet att veta att samhället tillhandahåller tolk och att det var mycket viktigt första tiden i Sverige. Några föräldrar beskriver att det ibland upplevdes som att tolkarna inte riktigt bryr sig om exakt vad som sagts och har översatt felaktigt vilket hade försvårat familjens situation.

Informationen i Föräldraskap i Sverige om skolan och vikten av kontakt med lärare uppskattades mycket av föräldrarna. Även information om var föräldrarna kan söka hjälp både för barnens psykiska hälsa, vid funktionsnedsättningar och vid andra hälsofrågor värderades högt. Föräldrarna uppskattade även informationen kring fritids- och sportaktiviteter och vilka aktiviteter som kommunerna erbjuder. Gruppledarnas sätt att förklara och förtydliga med hjälp av tolk gjorde att föräldrarna kunde ta till sig informationen och tilliten till samhällets institutioner verkade stärkas hos dem. Den tillåtande atmosfären gjorde att föräldrarna kunde ställa frågor som de tidigare inte vetat vart de skulle vända sig med.

Nya perspektiv på föräldraskapet

Föräldrar beskriver att rättigheter och regler för barn och föräldrar var ett viktigt ämne i Föräldraskap i Sverige för att hjälpa dem balansera barnens rättigheter och föräldrars gränssättning eftersom synen på dessa ofta är annorlunda i hemlandet. Att få mer information om detta beskrevs lindra en stress som förälder när man inte vet vad som gäller i det nya samhället. En förälder berättar:

”Jag lärde mig om svenska lagarna i relation till föräldrar och barn. Både föräldrar och barn trodde när vi kom till Sverige att barnen har rätt att göra vad som helst. Ja, barnet har rättigheter men inom gränser, vilket vi lärde oss. På den punkten var vi okunniga, i programmet diskuterade vi det och vi tog lärdom från det.”

Även information om kvinnors rättigheter stöttade föräldrarna i att organisera sina roller inom familjen och bädda för ett samarbete mellan pappor och mammor.

Råd kring hur föräldrarna skulle kunna ta itu med frågan kring barnens integrering i skolan var något som föräldrarna värderade. De upplevde att informationen som de fick under programmets gång gjorde att de kunde vara mer delaktiga i sina barns liv. Föräldrar beskrev att de vid gruppträffarna fick flera råd kring hur barns självkänsla och självförtroende kan stärkas, att alla barn är lika mycket värda. En mamma säger:

”Därför måste vi lära oss att vara föräldrar i Sverige, för att kunna hjälpa våra barn med livet.”

En annan förälder berättar så här om hur hon känner sig stärkt av programmet som tonårsförälder:

”Jag började bli mer engagerad, särskilt eftersom jag hade barn i tonåren och var

orolig att jag inte visste hur jag skulle hantera den kritiska åldern. Nu efter programmet så har jag kunskap och till viss del mer erfarenhet.”

Föräldrarna beskrev att de kände sig tryggare i sin roll som förälder efter att ha deltagit i programmet, mycket tack vare den information som de fick om det svenska samhället, socialt stöd plus rättigheter och skyldigheter. Dessutom uppskattade föräldrarna att få information baserad på trovärdiga källor och kontaktuppgifter som kan användas om de möter på frågor av olika slag. Informationen ansågs kunna begränsa spridningen av falska rykten mellan föräldrar som migrerat till Sverige. Många av föräldrarna betonade hur viktiga gruppdiskussionerna var, både för att få höra andras synpunkter och att få fördjupad kunskap kring de olika teman som togs upp i Föräldraskap i Sverige.

Sammanfattning av resultaten från föräldraintervjuerna relaterade till hedersrelaterad kultur

Föräldrarna beskriver vad de har lärt sig om regler och lagar som gäller i Sverige som kan skilja sig från hemlandet gällande framför allt barn och kvinnors rättigheter. Fri- och rättigheter för kvinnor i relationen till män och möjligheten att studera och utbilda sig är också något som lyfts. En annan aspekt är att i hemlandet fanns tillgång till släktingar som bistod i fostran av barnen medan det i Sverige är enbart föräldrarna som hanterar det. De tar också upp vad de har lärt sig om hur föräldrar ska göra när det gäller att till exempel sätta gränser för barn och tonåringar. Det är uppenbart att de intervjuade föräldrarna ser skillnader mellan hemland och Sverige samt att de har lärt sig vad föräldrar får göra eller inte göra i relation till sina barn. Däremot framgår det inte alltid från svaren om föräldrarna faktiskt agerar annorlunda.

Diskussion

Under de senaste åren har allt fler utrikes födda kommit till Sverige. År 2019 var ca 25% av befolkningen födda i annat land än Sverige (Länsstyrelsen Stockholm 2019) och många av dem är eller kommer att bli föräldrar. Att vara förälder är ett stort ansvar och en utmaning för alla, men att vara det i ett nytt land och i en ny kultur innebär ännu mer utmaningar. Programmet Föräldraskap i Sverige har tagits fram för att ge stöd, kunskap och information med målet att trygga och stärka föräldrar som kommit till Sverige.

Vi har i denna rapport sammanställt resultatet av hur gruppledarna som deltagit i utvärderingen av Föräldraskap i Sverige upplever genomförandet av gruppträffarna, samt hur ett antal föräldrar upplever innehållet i programmet genom föräldraenkäter och fördjupande föräldraintervjuer. Både gruppleddare och de föräldrar som har svarat på enkäten och deltagit i intervjuerna är överlag positiva till Föräldraskap i Sverige. De största utmaningarna för gruppledarna är den tidsbrist som många upplever med ett omfattande material som både bygger på, och stimulerar diskussion, samt språkbarriären som gruppledarna behöver hantera på olika sätt. Gruppledarna beskriver ett stort engagemang hos föräldrarna. Föräldrarna som deltagit i utvärderingen visar en stor spridning i ålder, antal barn, ålder på barnen, utbildningsnivå och tid i Sverige. För att relatera det till utrikesfödda kvinnor och män 25-54 år i Sverige så hade föräldrarna som svarat på enkäterna en högre andel med endast förgymnasial utbildning (50% av föräldrarna jämfört med 19% i Sverige) och en lägre andel med eftergymnasial utbildning (21% jämfört med ca 48%) (Statistiska centralbyrån 2021). Däremot har föräldrarna både en högre och lägre genomsnittlig

utbildning (9,4 år) än vad befolkningen i några av de vanligaste ursprungsländerna 2020 som exempelvis Syrien (5,1 år), Uzbekistan (11,8 år), Irak (7,3 år), Iran (10,3 år) och Afghanistan (3,9 år) (Migrationsverket 2021, UNHP 2020). Nästan hälften av föräldrarna har arabiska som modersmål. Resultaten visar att föräldrarna efter programmet har en ökad tillit till socialtjänsten och vården och att de i högre grad vet var de kan vända sig för hjälp och stöd. Dessutom svarar fler föräldrar enligt svenska lagar och riktlinjer när det handlar om att kontrollera sina tonårsdöttrar. I intervjuerna framkommer att föräldrarna upplever att deltagandet i Föräldraskap i Sverige stärkt dem i föräldraskapet. De beskriver att både den information de får och diskussionerna med andra föräldrar under träffarna är givande och leder till en fördjupad kunskap som också stärker föräldrarna.

De gruppledare som hållit i Föräldraskap i Sverige är i hög utsträckning erfarna gruppledare. Vi tror att det är en viktig aspekt för ett gott resultat med en fördjupning av kunskap och ökad trygghet hos föräldrarna. Att leda grupper är alltid en kvalificerad arbetsuppgift. I det här sammanhanget har gruppledarna också språkbarriären att förhålla sig till och olika kulturell bakgrund hos deltagarna. När det gäller språket kan det innebära att förhålla sig till flera olika språk samtidigt och gruppledarna verkar bemöda sig om att deltagarna förstår och hänger med. Att vänta in tolkning är centralt och tar tid och ibland kan det vara flera tolkar på olika språk med under träffarna. Som alltid vid tolkning kan det innebära missförstånd, att nyanser i svar och diskussioner faller bort och det försvårar direkt återkoppling till deltagarna. Trots utmaningarna delger de flesta gruppledare att det går bra och beskriver hur det uppstår viktiga, engagerade diskussioner i grupperna, med fina delningar mellan gruppdeltagarna.

Som tidigare beskrivits är familjens heder ofta just kopplad till flickors och kvinnors sexualitet varför hedersnormer framför allt innebär begränsningar för flickor men kan också drabba pojkar (Socialstyrelsen 2020). I tidigare forskning av svenska skolsköterskors erfarenheter av barnmisshandel hade 54% erfarenhet av hedersrelaterat våld mot barn och 11% av skolsköterskorna hade sådan erfarenhet under det senaste året (Sundler m fl. 2021). En studie på elever i årskurs 9 i Stockholm visade att hedersrelaterade normer var vanligare bland elever som gick i kommunala skolor i socioekonomiskt utsatta områden. Det var också vanligare att elever med utrikesfödda, lågutbildade och religiösa föräldrar levde med hedersrelaterade normer, i synnerhet när båda föräldrarna var utrikesfödda (Schlytter m fl. 2009). Även i andra svenska studier är pojkar och flickor med utrikesfödda föräldrar överrepresenterade i relation till att leva med normer relaterade till hederskultur (Socialstyrelsen 2007, Ghadimi 2007, Ghadimi & Gunnarsson 2019), inklusive pojkar och flickor med intellektuell funktionsnedsättning (Davidian m fl. 2012). Liknande resultat visar sig i relation till heteronormativitet där unga med utrikesfödda föräldrar i högre utsträckning uppgav att deras föräldrar inte skulle acceptera homo- eller bisexualitet hos deras barn (Socialstyrelsen 2007, Ungdomsstyrelsen 2009). Studier visar också att utsattheten för olika former av våld är högre bland ungdomar som inte själva får bestämma vem de ska leva med jämfört med ungdomar som själva får välja partner (Jernbro & Janson 2017, Jernbro & Landberg 2018, Ghadimi & Gunnarsson 2019). Dessutom uppgav unga med oskuldskrav, ett uttryck av hedersrelaterade normer, en betydligt högre oro över att inte få bestämma över sin utbildning, fritid och vänner än unga utan oskuldskrav i en studie från Uppsala. Bland unga med oskuldskrav uppgav en högre andel av flickorna oro över bestämmandet över sin fritid och vänner än

pojkar (Ghadimi & Gunnarsson 2019). Unga med oskuldskrav, i synnerhet flickor, uppgav också i högre utsträckning att det är familjen som kommer att bestämma deras framtida partner (Ghadimi & Gunnarsson 2019). En ytterligare möjlig konsekvens av hedersrelaterade normer som identifierats i en studie från USA är en lägre vaccinationsintention för humant papillomvirus bland kvinnor som var positiva till hedersnormer (Foster m fl. 2021).

Vad gäller resultaten i den här utvärderingen från gruppledarchecklistorna kopplat till uttryck av hedersrelaterad kultur beskriver gruppledarna att laddade teman kunde leda till svårtolkad tystnad men också till viktiga diskussioner och samtal i gruppen. Att få föräldrar från kulturer med olika hedersrelaterade uttryck att reflektera och diskutera, skulle kunna ses som en viktig preventiv insats, vilket i förlängningen kan leda till förändrade attityder och förhoppningsvis även till beteendeförändringar. Forskningsfältet kring förebyggande insatser för att minska hedersrelaterad problematik är gles men en studie på ungdomars hedersrelaterade attityder visar att utbildningsinsatser kan leda till förändringar av föreställningar och attityder kring heder (Cihangir 2013). En annan studie visar på potentialen med ett samhällsbaserat program som syftar till att förändra skadliga sociala normer associerade med genusbaserat våld som bygger på dialog, reflektion och gemensamt utforskande av delade värderingar och sociala normer som orsakar och upprätthåller genusbaserat våld (Glass m fl. 2019). Programmet i fråga genomfördes under 15 veckor i konflikttrubbade områden i Somalia. Kvinnor och män i interventionsgruppen hade signifikanta förändringar av sociala normer med minskad acceptans av sexuellt våld, skyddande av familjeheder, mannens rätt att använda våld mot sin hustru varav den största positiva förändringen visades för familjeheder (Glass m fl. 2019). Att främja reflektion och diskussion, utmana befintliga övertygelser, bygga empatiska färdigheter och uppmuntra kollektivt agerande genom mindre diskussionsgrupper är också en av de två strategierna som presenteras i en genomgång av evidensen från låg- och medelinkomstländer för att förebygga våld mot kvinnor (Heise 2010). Den andra strategin innefattar mer storskaliga kampanjer i kombination med gatuteater, diskussionsgrupper och tryckt informationsmaterial (Heise 2010). De mest framgångsrika programmen för att motarbeta kvinnlig omskärelse involverade respekterade samhällsmedlemmar och ledare för att förmedla budskap och var utformade för att uppmuntra kritisk reflektion genom att koppla mänskliga rättigheter till lokala värderingar, sånger och traditioner (Heise 2010).

Resultaten från de öppna frågorna i föräldraenkäten visar signifikanta skillnader i positiv riktning just för vissa frågor som skulle kunna relateras till uttryck av hedersrelaterad kultur. Dessa frågor handlar till exempel om huruvida föräldrar ska kontrollera allt som tonårsdöttrar gör och om gränssättning utifrån svensk lag. Däremot visades inte någon signifikant skillnad på om föräldrar ska kontrollera allt som deras tonårspojkar gör. En tidigare kartläggning från elever i årskurs 9 i Stockholm visar att flickor kontrolleras i högre grad än pojkar och att flickor i högre grad även utsätts för kränkande behandling, våld och hot från närstående (Schlytter m fl. 2009). Liknande resultat i relation till kontroll och begränsningar presenteras även i andra svenska studier (Socialstyrelsen 2007, Ungdomsstyrelsen 2009, Davidian m fl. 2012, Ghadimi & Gunnarsson 2019). Om Föräldraskap i Sverige kan bidra till att utjämna skillnaden mellan flickor och pojkar och bidra till en ökad frihetsgrad för tonårsdöttrar skulle det kunna utgöra en viktig preventiv insats som behövs undersökas vidare.

Migration (likt krig och konflikter) skapar ofta situationer där sociala normer utmanas och maktbalansen mellan kvinnor och män kan påverkas vilket i sig kan skapa öppningar för preventiva åtgärder för att ändra skadliga normer (Glass m fl. 2019). I intervjuerna med föräldrar finns det flera beskrivningar av hur både kvinnor och män i högre grad får tillgång till varandras arenor i Sverige som varit påtagligt mer traditionella i deras hemländer. Flera kvinnor beskriver tacksamhet över att komma ut i studier och arbete och få tillgång till en ökad kunskap och medvetenhet om samhället, och därigenom en högre delaktighet. Flera män och kvinnor beskriver också hur män å andra sidan får tillgång till en ökad närhet till sina barn och ansvar för hemmet vilket bidrar till en större jämställdhet mellan föräldrarna.

Den genomgående utmaningen i träffarna som gruppledarna ger uttryck för verkar vara balansen mellan att stimulera och uppmuntra frågor och diskussion å ena sidan, och att avbryta samtal för att hinna med det omfattande materialet å andra sidan. Det leder till en upplevd tidspress för gruppledarna, som har ett angeläget men omfattande material med mycket information och ibland svåra och känsliga teman de ska hinna igenom vid varje träff.

Det fanns relativt hög tillit över lag till olika instanser i samhället hos föräldrarna redan innan de deltagit i programmet. Det framkom ändå en signifikant högre tillit i föräldrarnas svar efter deltagandet för sjukvården och socialtjänsten. Resultaten stämmer väl överens med det som kommer fram både i gruppledarchecklistorna och i intervjuer med föräldrarna. En högre tillit till vården bland föräldrar kan tänkas främja vårdsökande och emottagande av den vård som erbjuds. En större tillit till socialtjänsten ökar sannolikheten att familjer söker hjälp och tar emot stöd vid behov. Tillit till viktiga samhällsinstitutioner ökar förutsättningarna att faktiskt nå fram till föräldrar med kunskap och stödjande insatser. Det skapar också möjlighet att få insyn i familjesystem och på det sättet minska allvarliga konsekvenser av hedersrelaterade kulturer för barn och unga.

Även i de öppna svaren kring föräldrarnas kunskap och reaktioner i olika barnrelaterade situationer framkom en signifikant skillnad i föräldrarnas kunskap om vad socialtjänsten, vården och skolan kan erbjuda för hjälp och stöd efter deltagande i programmet. Föräldrarna verkar också känna sig tryggare i hur de sätter gränser enligt svensk lag efter programmet vilket verkar leda till en ökad trygghet i föräldraskapet utifrån intervju svaren.

I intervjuerna som genomförts beskrivs att de stora utmaningarna med att vara förälder i ett nytt land är att behålla sin identitet och samtidigt uppfostra sina barn i en ny omgivning. Föräldrarna beskriver också att det är särskilt utmanande att uppfostra tonåringar i och med de grundläggande traditionella och kulturella skillnaderna mellan ursprungslandet och Sverige. De beskriver också upplevd stress, både kopplat till flykten från hemlandet och till situationen i ett nytt land. Föräldrarna uttrycker hög tillit till ett flertal instanser i det svenska samhället, däribland BVC, polisen och utbildningssystemet.

Föräldrars blandade känslor kring tolkar är en viktig aspekt att belysa då tolkar många gånger är en betydelsefull länk till det svenska samhället. Föräldrarna beskriver vidare att de med hjälp av Föräldraskap i Sverige har uppnått en ökad tillit till samhället och sitt eget föräldraskap, med större kunskap om rättigheter och skyldigheter kring barn

och föräldrar i Sverige. De upplever sig mer delaktiga i sina barns liv, i synnerhet i relation till att uppfostra tonåringar, de uppskattar råd kring barnens integration i skolan och hur de kan stärka barnens självkänsla och självförtroende. Många föräldrar uttrycker att innan deltagandet i programmet fanns en rädsla för socialtjänsten. Den information om socialtjänstens uppdrag att stötta föräldrar och hur de på olika sätt kan skydda barn i Sverige togs tacksamt emot av föräldrarna. De beskriver att de nu känner sig mer trygga i sin roll som förälder, de upplever att informationen de fick var från tillförlitliga källor och uppskattar information och kontaktuppgifter till viktiga samhälleliga instanser.

Utifrån svaren att gruppledarna upplever en tidsbrist och att föräldrarna beskriver diskussionerna som ett centralt inslag för fördjupad kunskap och nya insikter kan en justering av materialet vara önskvärt. Det vi får fram i intervjuerna är att deltagandet i Föräldraskap i Sverige verkar ha påverkat kunskap, exempelvis om föräldrars rättigheter och skyldigheter, men de beskriver inte lika tydligt en beteendeförändring. Vikten av diskussion och reflektion som komplement till information för att uppnå beteendeförändringar i grupper visas också i forskning kring förändringsprocesser (Borek m fl. 2019). För att möjliggöra det förslår vi två alternativ för eventuell justering av Föräldraskap i Sverige:

- göra materialet mer luftigt genom att ta bort vissa delmoment, till exempel filmer som både tar tid, kunde leda till stress om tekniken krånglar och ibland upplevdes ha fel fokus
- bevara materialet intakt och i stället lägga till en träff för att hantera tidspresen och föräldrarnas behov

Slutsatserna av resultaten från den genomförda utvärderingen av Föräldraskap i Sverige behöver ses i ljuset av det begränsat antal föräldrar som deltagit och kan inte appliceras generellt på alla utrikesfödda föräldrar som tagit del av programmet. Det föreligger alltid en risk för selektion av vilka som tackar ja till att delta i studier som denna. Föräldrarnas varierande bakgrund indikerar dock en relativt heterogen grupp av föräldrar och kan anses styrka slutsatserna i utvärderingen. I den här studien har vi undersökt använd- och genomförbarheten av programmet. För att kunna uttala sig generellt om effekter av programmet behövs däremot större randomiserade kontrollerade studier.

Trots de utmaningar det innebär att möta grupper som kommer från olika delar av världen, med olika språk, erfarenheter och kulturell bakgrund verkar både gruppledare och de föräldrarna som medverkat i utvärderingen genomgående uppleva programmet som angeläget och en möjlig väg till ökad inkludering i det svenska samhället.

Referenser

Borek, A.J., Abraham, C., Greaves, C.J., Gillison, F., et al. 2019. Identifying change processes in group-based health behaviour change interventions: development of the mechanisms of action in group-based interventions (MAGI) framework. *Health Psychol Rev.* 13(3):227-247.

Braun, V. & Clarke, V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology.* 3(2):77-101.

Cihangir, S. 2013. Gender specific honor codes and cultural change. *Group processes & Intergroup Relations.* 16(3):319-333.

Cross, W.F. & West, J.C. 2011. Examining implementer fidelity: conceptualizing and measuring adherence and competence. *J Child Serv.* 6(1):18-33.

Davidian, T., Mohtadi, C., Hellberg, M. & Bergström, S. 2012. Trippelt utsatt: Hedersrelaterat förtryck och våld bland ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning. TRIS – tjejers rätt i samhället. <https://www.sfse.se/wp-content/uploads/2018/09/Trippelt-Utsatt-informationshafte-rapport.pdf> (Hämtad oktober 2021).

Edbacken, J. 2018. *Föräldraskap i Sverige - samhällsorienterande gruppträffar för utrikesfödda föräldrar.*, F.S. PLUS, Editor. Stockholm: Stockholms stad.

Foster, S., Carvallo, M., Song, H., Lee, J. & Lee, J. 2021. When culture and health collide: feminine honor endorsement and attitudes toward catch-up HPV vaccinations in college women. *J Am Coll Health.* DOI:10.1080/07448481.2021.1935970

Ghadimi, M. 2007. Om kravet på oskuld. En studie av flickors respektive pojkars föreställningar. *Socialvetenskaplig tidskrift.* 1:20-46.

Ghadimi, M. & Gunnarsson, S. 2019. Ung 018 En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala. Uppsala: TRIS – tjejers rätt i samhället.

Glass, N., Perrin, N., March, M., Clough, A. et al. 2019. Effectiveness of the Communities Care programme on change in social norms associated with gender-based violence (GBV) with residents in intervention compared with control districts in Mogadishu, Somalia. *BMJ Open.* 9:e023819. doi:10.1136/bmjopen-2018-023819.

Gul, P., Cross, S.E & Uskul, A.K. 2021. Implications of culture of honor theory and research for practitioners and prevention researchers. *American Psychological Association.* 76(3):502-515. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000653>.

Heise, L.L. 2010. What works to prevent partner violence? An evidence overview. STRIVE Research Consortium.

Jernbro, C., & Janson, S. 2017. Våld mot barn 2016: en nationell kartläggning. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Jernbro, C., & Landberg, Å. 2018. Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner. Stockholm: Stiftelsen

Allmänna Barnhuset.

Länsstyrelsen. 2019. *STOCKHOLM 2019 – Full fart framåt!*. Rapport 2019:11: Stockholm.

Migrationsverket. 2021. Inkomna ansökningar om asyl 2020. https://www.migrationsverket.se/download/18.2b2a286016dabb81a1860ac/1609770404175/Inkomna_ans%C3%B6kningar_om_asyl_2020_-_Applications_for_asylum_received_2020.pdf (Hämtad oktober 2021).

Nisbett, R. E. & Cohen, D. 1996. *Culture of honour: The psychology of violence in the South*. Boulder, CO: Westview Press.

Osman, F.F., R. Klingberg-Allvin, M. Schön, U-K. 2015. *Ladnaan - att må bra. En utvärdering av ett riktat stöd till somaliska föräldrar i Borlänge kommun*. Borlänge: Högskolan Dalarna.

Schlytter, A., Högdin, S., Ghadimi, M., Backlund, Å. & Rexvid, D. 2009. *Oskuld och heder: En undersökning av flickor och pojkar som lever under hedersrelaterad kontroll i Stockholms stad – omfattning och karaktär*. Stockholm: Stockholm stad.

Socialstyrelsen. 2020. Hedersrelaterat våld och förtryck. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> (Hämtad oktober 2021).

Socialstyrelsen. 2007. Frihet och ansvar: En undersökning om gymnasieungdomars upplevda frihet att själva bestämma över sina liv. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2007-131-27_200713127_rev.pdf (Hämtad oktober 2021).

Statistiska centralbyrån. Statistikdatabasen. Befolkning 16-74 år efter kön, ålder, nationell bakgrund, utbildningsnivå och utbildningsinriktning SUN 2020. År 2019 – 2020.

Sundler, A.J., Whilson, M., Darcy, L. & Larsson, M. 2021. Swedish school nurses' experiences of child abuse. *J Sch Nurs.* 37(3):176-184.

Ungdomsstyrelsen. 2009. Gift mot sin vilja. <https://www.muaf.se/publikationer/gift-mot-sin-vilja> (Hämtad oktober 2021).

United Nations Development Programme (UNDP). 2020. Human Development Reports. Mean years of schooling (years). <http://hdr.undp.org/en/indicators/103006> (Hämtad oktober 2021).

Bilaga 1. Exempel på gruppledarchecklista (här för träff 1)

Föräldraskap i Sverige

Gruppledarchecklista – Träff 1

Fylls i individuellt och mailas till lene.lindberg@sl.se efter träffen

När jag besvarar enkäten samtycker jag till att informationen jag lämnar till Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin används inom arbetet kring att utvärdera Föräldraskap i Sverige.

Dina initialer:

Din arbetsplats, där du håller Föräldraskap i Sverige:

Din högsta utbildning:

Ditt yrke:

Har du tidigare gruppledarerfarenhet? Ja Nej

Om ja, ange vilka slags grupper?

Antal genomförda Föräldraskap i Sverige-grupper:

Användes tolk på den aktuella träffen? Ja Nej

Om ja, ange vilket/vilka språk:

Hur många föräldrar deltog under den aktuella träffen?

Träff 1 – Familj i nytt land

Sätt en **siffra mellan 1–6** (där 1 är lägst och 6 är högst) på de frågor som har en ruta efter sig.

1. I vilken grad hann du med alla moment som det var tänkt i Träff 1?

Välkomna och intro

Leva med flera kulturer

Sverige då och nu

Jämställt föräldraskap

Barnets rättigheter

Fritidsaktiviteter

Avslut och nästa träff

Kommentar:

2. Var det något moment i Träff 1 där du fick tid över? Ja Nej

Kommentar:

3. Var det något moment i Träff 1 som var svårt att genomföra praktiskt? Ja Nej

Kommentar:

Sätt en siffra mellan 1–6 (där 1 är lägst och 6 är högst) på de frågor som har en ruta efter sig.

4. Hur engagerade var föräldrarna vid följande moment:

Jämställt föräldraskap

Barnets rättigheter

Fritidsaktiviteter

Kommentar:

5. I vilken utsträckning bedömer du att föräldrarna var med och diskuterade?

Kommentar:

6. I vilken utsträckning bedömer du att gruppen var stöttande (mot varandra)?

Kommentar:

7. Jag förmedlade innehållet i rosa rutorna

8. Jag ställde frågor till gruppen

9. Jag bekräftade deltagarna

10. Vad var den största utmaningen för dig som gruppleddare under träff 1?

Tack för dina synpunkter!

Mailas till lene.lindberg@sil.se efter träffen

3 (3)

Bilaga 2. Föräldraenkät

Kod: _____

Föräldraskap i Sverige

Utvärdering av Föräldraskap i Sverige

Frågor om dig som förälder

1. Hur många barn har du? _____ Hur gamla är de? _____

Kryssa över den siffra som motsvarar hur mycket du instämmer med varje påstående. Skalan sträcker sig från 0 (instämmer inte) till 5 (instämmer delvis) till 10 (instämmer helt).

2. När mitt barn är ledsen förstår jag varför.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3. Jag kan ha roligt med mitt barn.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

4. Jag förstår mitt barns behov.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

5. Jag behåller lugnet när jag stöter på problem som förälder.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

6. Jag kan hålla fast vid de regler jag har bestämt för mitt barn.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

7. Jag har inget behov av att jämföra mig med andra föräldrar.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

8. Mitt barn känner sig tryckt när jag är med.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

9. Jag kan lära mig nya sätt att bemöta mitt barn.

Instämmer inte	Instämmer delvis					Instämmer helt				
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Frågor om barn och föräldrar

10. Ditt barn har hög feber och det är sent på kvällen. Vad gör du?

Svar: _____

11. Du och ditt barn är hemma mycket och det blir tråkigt. Var kan ni träffa andra barn och föräldrar?

Svar: _____

12. Hos era grannar är det mycket bråk mellan barnen och föräldrarna. Var kan de få hjälp?

Svar: _____

13. Om du vill veta hur ditt barn har det i förskolan och skolan, vad gör du då?

Svar: _____

14. Om ditt barn varit ledsen och stressad under en period, var kan du söka hjälp?

Svar: _____

- 15.a Är det viktigt att barn behandlas lika utifrån om de är en pojke eller flicka?

Ja Nej

b Varför? _____

- 16.a Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårssöner gör? Ja Nej

b Varför? _____

- c Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårsdöttrar gör? Ja Nej

d Varför? _____

- e Om du behöver råd och stöd kring detta: vart kan du vända dig?

Svar: _____

17. Vet du hur du kan sätta gränser i din uppfostran av barn, utifrån svensk lag?

Svar: _____

Frågor om att känna tillit

Litar du på följande institutioner? Kryssa över den figur som stämmer för dig.

18. **Sjukvården**

Litar inte alls

Litar väldigt mycket

19. **Socialtjänsten**

Litar inte alls

Litar väldigt mycket

20. **Polisen**

Litar inte alls

Litar väldigt mycket

21. **Förskola/skola**

Litar inte alls

Litar väldigt mycket

22. **Tolkar**

Litar inte alls

Litar väldigt mycket

Några frågor om din bakgrund

23. Du är: Kvinna Man Annat
24. Vilket år är du född? _____
25. I vilket land är du född? _____
26. Vilket år kom du till Sverige? _____
27. Vilket språk talar du hemma? _____
28. Hur många år har du gått i skola (inte SFI)? _____
29. Vilka bor du med? _____
30. Din inkomst det senaste året?
- Anställning Eget företag Föräldrapenning
- A-kassa Sjukbidrag Studiemedel
- Annat, vad? _____
31. Har du deltagit i föräldragrupp/föräldrautbildning (till exempel genom SFI, BMM, BVC, förskola, skola, kyrkan eller liknande) under de senaste 12 månaderna, förutom Föräldraskap i Sverige?
- Nej
- Ja, vad? _____
32. Något annat du vill säga om Föräldraskap i Sverige?
- _____
- _____

Tack för dina svar!

Får vi kontakta dig längre fram och ställa frågor om Föräldraskap i Sverige?

Nej

Ja Hur kan vi nå dig, till exempel mailadress?

Bilaga 3. Intervjuguide för föräldraintervjuer

Guide for interviews in the program Parenthood in Sweden

To the parent: The aim of this interview is to understand more about your thoughts of being a parent. You can, whenever you want, stop the interview without giving any explanations, or choose not to answer specific questions. The interview takes between 30-60 minutes. To be able to remember all your answers, we will record the interview and print it out.

Who are the parents that attend to the program Parenthood in Sweden?

- What country do you come from?
- For how long have you lived where you live right now?
- Have you lived in different places in Sweden?
- What do you think about living where you live right now?
- Who do you live with?
- What language/languages do you speak?

Being a parent

- What is the best thing about being a parent?
- What is the most challenging thing about being a parent?
- What do you think about being a parent in Sweden compared to being a parent in the country that you come from?
- Can you describe your child/children with a few words?
- Can you describe yourself as a parent with a few words?
- If you have more than one child, is it different being a parent to your different children? In what way?
- Do you see any differences of raising girls and boys?
- How do you fight in your family? How do you manage the fight in your family?
- If you are a parent to a teenager, what is challenging?
- How do you set limits for your child/children?
- What are the differences in the roles of mothers and fathers in raising children, comparing Sweden and the country that you come from?

To feel confidence in the society

- What is your experiences of healthcare in Sweden regarding your child/children?
- What do you know about social services in Sweden?
- What do you know about the Swedish police?
- If your child/children goes to pre-school or school, what is your experiences?
- If you have been in contact with interpreters, what is your experiences?

About the program Parenthood in Sweden

- How did you know about parenthood program in Sweden?
- What encouraged you to participate in the program?
- What do you think about the group-meetings in the program Parenthood in Sweden?
- Have the program Parenthood in Sweden been useful to you?
- How can you evaluate your confidence toward your role as a parent in Sweden after your participation in the program?

Bilaga 4. Standardmall för bedömning av öppna svaren i föräldraenkäten

10. Ditt barn har hög feber och det är sent på kvällen. Vad gör du?

2p= egen omvårdnad plus att ringa vårdcentral på morgonen, råd 1177; 1p= ringa läkare utan att specificera mer var, endast ge febernedsättande utan annan åtgärd, vätska, uppsikt, ringa vänner eller släkt för råd; 0= gå till akuten (utan annan åtgärd), ringa ambulans, ringa akuten, ringa BVC, alternativa behandlingsmetoder

11. Du och ditt barn är hemma mycket och det blir tråkigt. Var kan ni träffa andra barn och föräldrar?

2p= Öppna förskolan, förskola, träffa släkten, vänner, biblioteket; 1p= uteaktiviteter, lekparken, om föräldern uppgett få alternativ typ endast släkt, familj eller park; 0p= stanna hemma, köpcentrum eller vet ej

12. Hos era grannar är det mycket bråk mellan barnen och föräldrarna. Var kan de få hjälp?

2p= föräldrarådgivare, socialtjänsten, prata med familjen och hänvisa till socialtjänst, polisen; 1p= gå in och agera själv; 0p= blandar sig inte i eller vet inte, har inte hänt dem etc.

13. Om du vill veta hur ditt barn har det i förskolan och skolan, vad gör du då?

2p=pratar med skol/förskolepersonalen och med barnet; 1p=prata bara med barnet; 0p=vet ej

14. Om ditt barn varit ledsen och stressad under en period, var kan du söka hjälp?

2p=första linjen, förskola/skola, BUP, vårdcentralen, BVC, 1177; 1p=oklart var man får tag på hjälp men ändå nämner profession t.ex. kurator, psykolog, prata med barnet om hur det mår, prata med andra familjemedlemmar; 0p=vet ej, pigga upp med lek, mat, avledning eller annan "självhjälp"

15. Är det viktigt att barn behandlas lika utifrån om de är en pojke eller flicka?

2p=ja-svar oavsett förklaring varför; 1p=delvis enligt riktlinjer; 0p=nej

16a. Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårssöner gör? Följdfråga – varför?

2p=nej; 1p=när svaret är ja med motivationen som visar på vägledning; 0p=ja

16c. Ska föräldrar kontrollera och bestämma allt som tonårsdöttrar gör? Följdfråga - Varför?

2p=nej; 1p=när svaret är ja med motivationen som visar på vägledning; 0p=ja

16e. Om du behöver råd och stöd kring detta: vart kan du vända dig?

2p=skolan, vårdcentralen, barnombud, socialen, familjecentralen, kurator, föräldrarådgivning; 1p=vänner, släkt, söka på nätet, den andra föräldern; 0p=vet ej

17. Vet du hur du kan sätta gränser i din uppfostran av barn, utifrån svensk lag?

2p=ja; 1p=delvis; 0p=nej

Källor: Rikshandboken BHV, 1177